

UVOD

Suhe kraške travnike najdemo na stičišču Sredozemlja in Dinaridov. Izredna vrstna raznolikost jih uvršča med naravovarstveno najvrednejša območja v Sloveniji in Evropi. Travišča na apnenčasti planoti Kras in sosednjih kraških območjih so v preteklosti nastala zaradi delovanja človeka, ki je s sekanjem in požiganjem krčil gozdove. Na globljih tleh so kmetje v daljšem obdobju, ko so odstranjevali površinsko kamenje in ga zlagali v suhozide ali kopaste kupe, oblikovali travnike in jih vzdrževali z redno košnjo. Na plitvejših in kamnitih tleh so nastali obsežni pašniki, ki so še pred nekaj desetletij pokrivali veliko večje površine kot danes. Intenzivna paša in erozijski procesi ter občasni požari so predvsem na pobočjih spreminjali pašnike v kamnišča. Prvi aktivni poseg za ustavitev degradacije kraških tal je bil začetek pogozdovanja v sredini 19. stoletja. Še večje spremembe so se zgodile pred nekaj desetletij, ko se je zaradi precejšnjega zmanjševanja paše in števila drobnice ter goveda začelo zaraščanje pašnikov ter travnikov in so zdaj marsikje ponovno sklenjena grmišča ali gozdni sestoji.

Veliko sušnih travnikov, ki so bila že obdelana in kasneje opuščena, še vedno zaznamuje svoje nedavne preteklosti v obliki plevela in vrst, povezanih s kmetijskimi zemljišči.

MEDNARODNI POMEN, ŽIVALSTVO IN RASTLINSTVO

K vrednosti suhih kraških travišč prispeva velika pestrost rastlinstva in živalstva, ranljivost ekosistemov, krajinska lepota ter spoznanje, da na tem območju najdemo nekatere edinstvene vrste (endemite), ki jih ni nikjer drugje na svetu.

V podnebjju z zmernim submediteranskim vplivom z značilnim toplim in razmeroma suhim poletnim obdobjem, prevladujočo apnenčasto in ponekod flišno geološko podlago se je oblikovalo nekaj oblik kraških suhih travišč z značilno floristično sestavo. Ta območja imajo bogato travnato vegetacijo, kjer prevladujejo rastline s kratko rastno sezono. Cvetijo zgodaj spomladi preden poletna suša naredi tla presuha. Favno teh ekosistemov sestavljajo številne žuželke, plazilci in manjši sesalci. Ptice pogosto obletavajo in gnezdiijo na teh področjih.

NATURA 2000

Ne gre si ravno šteti v prid, da je bila vrednost Krasa, vsaj formalnopravno gledano, prej spoznana na pobudo Evrope kot naše države. Projekt Evropske unije za varstvo narave, imenovan Natura 2000, zavezuje države članice, da ohranjajo redke in ogrožene rastlinske in živalske vrste ter njihova življenjska okolja.

V seznam območij Natura 2000 so bile tako uvrščene tudi številne lokacije suhih travišč na Krasu in v slovenskem delu Istre. S tem se je Slovenija zavezala, da jih bo dolgoročno ohranjala v ugodnem stanju.

Pobuda za zavarovanje celotnega Krasa z ustanovitvijo čezmejnega Kraškega regijskega parka bo, ko bo uresničena, kraškim travnikom prav tako dala mednarodni pečat.

Zaenkrat pa ostaja vzorec bolj ali manj nespremenjen in prepuščen posameznikovi volji. Nekoč so tukaj pasli ovce in travnike vzdrževali z ekstenzivno pašo. Danes je paša večinoma opuščena, suhi kraški travniki se zaraščajo, s tem pa se izgublja pomembna naravna in kulturna dediščina slovenskega in evropskega prostora.

NARAVOVARSTEVA PROBLEMATIKA

OGROŽAJOČI DEJANIKI

- Kmetijsko, gozdarstvo: opuščanje paše in košnje, pogozdovanje, intenzivno gnojenje, sprememba kmetijske prakse.
- Urbanizacija, industrializacija: urbanizacija, industrijska in trgovinska območja, odlagališča, smetišča
- Transportna in druga infrastruktura: širjenje mreže poti, kolovozov, cest, železniških prog.
- Turizem in rekreacija: igrišča za golf, vožnja z motornimi vozili
- Onesnaževanje in drugi človeški vplivi: degradacija tal zaradi vojaških aktivnosti na poligonih in zunaj njih, požari, zasipavanja vrtač.
- Naravni procesi: erozija, zaraščanje

Dandanes, eden glavnih ogrožajočih faktorjev obstoja kraških travnikov je tudi transformacija neobdelane oz. manj obdelane zemlje v prekomerno obdelano zemljo. To lahko povzroči drastično odpravo tamkajšnje trave in posledično osiromašenje in poenostavitev živalskih skupnosti, ki živijo na tem območju.

V preteklosti so se mnogi sekundarni travniki obdržali zaradi pogoste paše. Paša pa je sčasoma postala vse bolj intenzivna in netrajna. Težka masa goveda, čezmerno gnojenje in stalno izkoriščanje zemlje brez regenerativnega obdobja je vzrok za degradacijo teh travnikov.

Flora je globoko prizadeta in njene vrste so okrnjene in postanejo bolj odporne. Na eni strani je moderno kmetijstvo in reja živali ogrozila obstoj teh ekosistemov, po drugi strani je veliko teh okoljih bilo ustvarjenih in vzdrževanih s tradicionalnimi agro-pastoralnimi dejavnostmi in so zato z njimi povezani.

REŠITVE ZA OHRANITEV TRAVIŠČ

- Kmetijstvo, gozdarstvo: košnja kraških travnikov vsaj vsako drugo leto v jeseni ali zgodaj pomladi, na zaraščajočih traviščih mozaična košnja na 2-3 leta v jeseni; občasno zmerna paša (govedo, ovce, koze) na kraških travnikih, ki so še ohranili svojo vlogo; odstranjevanje grmov in dreves na zaraslih pašnikih.

- Urbanizacija, industrializacija: širitev naselij in gradnja industrijskih objektov predvsem znotraj naselij ali v njihovi bližini; odlagališča, smetišča urediti čim bolj centralizirano in ne na travniških površinah.
- Transportna in druga infrastruktura: obnova poti in kolovozov, ki vodijo do travnikov in pašnikov, odstranjevanje grmov ob poteg; po potrebi obnova obstoječih cest.
- Turizem in rekreacija: spodbujanje pohodniškega turizma, možna gradnja manjših športnih igrišč, ki ne posegajo na površine suhih travnišč.
- Onesnaževanje in drugi človeški vplivi: vojaške aktivnosti naj bodo omejene na vojaške poligone.
- Naravni procesi: erozija se pojavlja predvsem na intenzivnih pašnikih na pobočjih, za preprečevanje je pomembna ustrezna obremenitev z živalmi. Ob koncu košnje ali paše se začne proces zaraščanja, ki ga lahko zaustavimo s ponovno rabo.

Okoljska funkcija, ki najbolj vpliva na populacije insektov v suhih travnikov je močan sezonski značaj. To lastnost lahko spremeni človek, ki s košnjo, paradoksalno, kot se sliši, včasih spodbuja novo cvetenje pri rastlinah.

VOLOVJA REBER - KONFLIKT

V Sloveniji so se s projektom vetrnih elektrarn prvi začeli ukvarjati v Elektro Primorska d.d., ki je v večinski lasti države. Kljub temu, da so predhodne raziskave opozorile, da je Volovja reber zaradi velike ranljivosti narave za postavitev vetrne elektrarne neprimerna, so konec leta 2002 stekle aktivnosti za pridobitev dovoljenj. Ves čas je investitor tesno sodeloval z občino Ilirska Bistrica.

Območje Volovje rebri, ki je bilo do tedaj v državnem planu rezervirano za ustanovitev Regijskega parka Snežnik, je občina s prostorskim planom namenila energetske izrabi vetra. Sledil je dolgotrajni postopek presoje vplivov vetrne elektrarne na okolje. Kljub temu, da je državni Zavod za varstvo narave izdal strokovno mnenje, da bi imela vetrna elektrarna nesprejemljivo velik vpliv na naravo, je Agencija RS za okolje junija 2006 izdala okoljevarstveno soglasje. Zaradi številnih pritožb in sodnih sporov, ki jih je sprožila civilna družba pa se gradnja ni začela.

Zaradi nezakonite izločitve Volovje rebri iz Nature 2000 se s primerom ukvarja tudi Evropska Komisija. V uradnem opominu zaradi nezadostne opredelitve Natura 2000 območij za ptice od slovenskih oblasti izrecno zahteva pojasnilo za izločitev Volovje rebri.

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije si je položaj udeleženca v postopku izborilo po treh letih zapletenih pravnih sporov na Upravnem sodišče. Upravno sodišče je sprejelo sodbo, s katero je razveljavilo okoljevarstveno soglasje za 33 vetrnic na Volovji rebri. S tem je investitor Elektro Primorska izgubil ključni dokument, ki bi ga potreboval za gradnjo vetrnic. Cilj okoljevarstvenikov je bil obvarovati Volovjo reber pred pretečim razdejanjem z vetrnimi elektrarnami. Poudarjali so, da vetrnim elektrarnam v splošnem ne

nasprotujejo. Pogoj pa je, da se jih postavi na mesta, kjer ne bo prekomerne škode za naravo in za krajino.

Argumenti ZA postavitve vetrnic:

- Predstavlja vir obnovljive energije
- Manjši poseg v okolje kot hidroelektrarne
- Boljša rešitev, kot postavitve novih blokov termoelektrarn
- Ustrezni pogoji (stalen veter)

Argumenti PROTI postavitvi vetrnic

- Videz pokrajine bi se spremenil
- Ranljivost območja (suhi kraški travniki)
- Vpliv na živali (ptice)
- Krčenje habitata (za 10%)
- Neekonomično pridobivanje energije

ZAKLJUČEK

Pri ohranitvi suhih travnikov je treba upoštevati dejstvo, da je večina teh območij nastala in bila vzdrževana s strani človekovih dejavnosti. Zato so številnih primerih suhi travniki polnaravni habitati, sekundarnega izvora. Vendar pa terjajo skrbno ohranjanje in upravljanje, v katero spada med drugimi zaščita pred nevarnostjo požara ter preprečevanje čezmernega širjenja invazivnih rastlinskih vrst. To je potrebno zaradi svojstvenega in velikega biološkega bogastva, ter njihov pomen z vidika tradicionalne kulture in lepote pokrajine. Ohranjanje teh okoljih je zato bistveno in zelo priporočljivo.

V Sloveniji pomembna značilnost teh travnišč je poleg rastlinske pestrosti in prostranosti tudi njihova sklenjenost, saj predstavljajo eno redkih in edino večje bolj ali manj nefragmentirano območje visokodinarskih – submediteranskih suhih travnišč pri nas. Gre za travnišča, zaradi različnih vzrokov vse bolj ogrožena in uvrščena med habitatne tipe, ki se prednostno ohranjajo v ugodnem stanju.

VIRI IN LITERATURA

Bonato Lucio, Di turi Alessandra, Fontana Alessandro, Minelli Alessandro, Simonetta Peccenini, Solari Margherita: Arid meadows, Museo Friulano di Storia Naturale, Italy, 2005

http://sl.wikipedia.org/wiki/Volovja_reber#Sporna_vetrna_elektrarna_Volovja_reber

<http://www.volovjareber.si/>

<http://www.natura2000.gov.si/>

<http://www2.pms-lj.si/kras/travn-i.htm>

<http://www.gea-on.net/clanek.asp?ID=742>